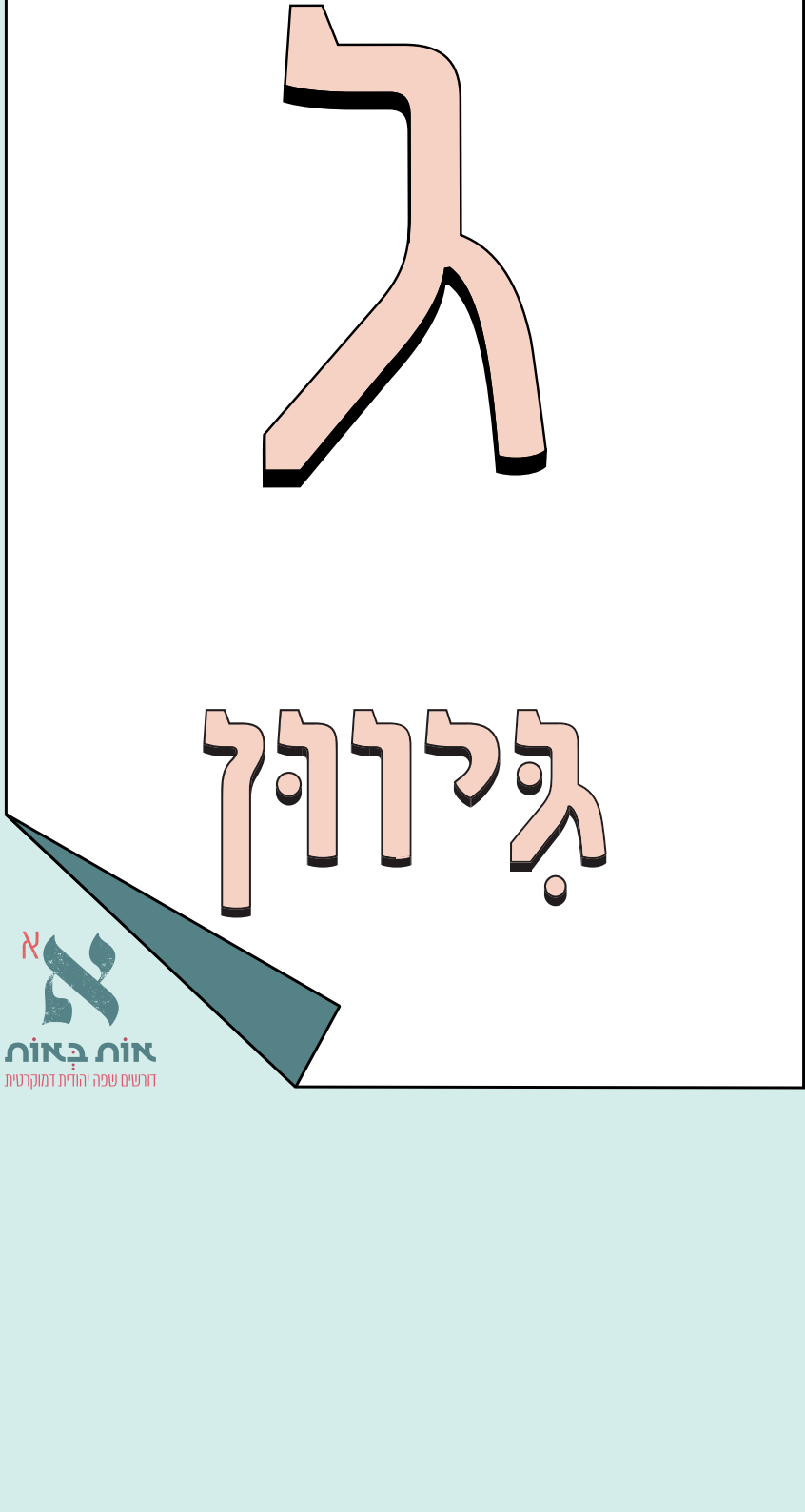

בכל קבוצה אנושית יש שוני בין הפרטים ובכל מדינה ישנן קבוצות וקהילות שונות שמקיימות תרבויות מגוונות. למרות זאת, ישנן מדינות שבהן מתקיימת אחידות רבה והן מורכבות ממעט קבוצות שונות או מקבוצה אחת דומיננטית מאוד ומיעוט או מיעוטים קטנים ב'שוליים', וישנן מדינות המורכבות מכמה קבוצות גדולות או מקבוצות רבות קטנות.
לכאורה ריבוי וגיוון קבוצות וקהילות משוי להחליש את החברה והמדינה, כיוון שקבוצות ותרבויות שונות הנאבקות על 'מקומן', מנסות להיות דומיננטיות ופוגעות בלכידות ובאחדות, ואולם, בהחלט סביר שמדינה שמתקיימת בה שונות רבה בין הקבוצות, יכולה לקיים חברה פלורליסטית, מגוונת, יצירתית וליברלית יותר, ומשום כך גם חזקה יותר.

כבר מעיון ראשוני ברור שמדינה שסופה וקורעה עומדת בפני סכנת התפצלות לכמה מדינות, כפי שכבר קרה במקרים רבים בעבר, כגון יונוסליה (שהתפצלה לחמש מדינות) וקפריסין (שהתחלקה לשתי מדינות). אולם מדינה שמצלחה להכיל בתוכה תרבויות שונות זוכה ליתרונות רבים. דוגמה טובה לכך היא ארצות הברית, שבנויה מחברה מגוונת, הכוללת מיעוטים וקבוצת מהגרים רבות המחזקות את חוסנה, גיוונה ועושרה התרבותי והכלכלי.

המושג 'שסע' מציין קו גבול חברתי החוצה את החברה ומפריד אותה למחנות שונים, שביניהם מתקיימים מתחים, מחלוקות וחילוקים. כאשר בחברה דמוקרטית מתקיימות קבוצות והשקפות שונות אין הדבר מבטא בהכרח מציאות חברתית מקוטבת. השלמה עם שונות, אימוץ גישה סובלנית וכיבוד האחר – כל אלה יכולים לאפשר לחברה להכיל בתוכה שסעים שאינם הופכים עמוקים או רחבים מדי. אולם כאשר השסעים מתבטאים בחוסר סבלנות, במחלוקות ובמתחים והחברה אינה יכולה למתנם, השסעים הופכים לגורם המאיים על שלמותה ולכידותה של החברה ועל יציבותו של המשטר הדמוקרטי במדינה.

מדינת ישראל היא מדינת מהגרים המורכבת מ'קבוצות' שונות וקהילות מגוונות; קבוצות בעלות השתייכות לאומית, דתית, עדתית, מעמדית ופוליטית שונות. השוני, המתחים וניגודי האינטרסים בין הקבוצות עלולות לגרום לפיצולה, להיחלשותה ואף לקריעתה, אך במקביל הן עשויות להיות דווקא מקור לגמישות חשיבתית, יצירתיות, חוסן כלכלי וגיוון תרבותי.

בחששות וביתרונות הטמונים בגיוון, כמו גם במתח שבין הניסיון לשמר את השוני ובין הרצון לבנות אחידות, עוסק השיעור שלהלן.

פעילות פתיחה

התלמידים יכתבו על פתק את ארצות המוצא של הוריהם או הורי הוריהם או שלושה דורות אחורה. לאחר מכן ינחוו הפתקים בערבוביה בסלסלה. העבירו את הסלסלה בינים וכל אחד בתורו ישלוף פתק ויקריא את הארצות הנתבות בו. תוכלו ליצור רשימה של כל הארצות על הלוח (משלב מסוים יהיו מן הסתם בעיקר חזרות על ארצות שהוקראו כבר).

כמה ארצות "נכנסו" למדינת ישראל? כמה ארצות "יושבות" עכשיו בכיתה?

- במה אנחנו מאוד שונים זה מזה?
- האם נהפכנו ל"תרבות אחת" או שאנחנו חברה "מגוונת"?

הזמנה לבית מדרש

הסדר הישראלי החדש

לפינים קטע מנאום אחר שנשא, כעבור 65 שנים, נשיא המדינה הנוכחי, ראובן (רובי) ריבלין:

" החברה הישראלית משנה את פניה. אין מדובר בשינוי של מה בכך, אלא בתמורות שיעצבו מחדש את הזהות שלנו כ"ישראלים" ושיפיעו עמוקות על הדרך שבה אנו מבינים את עצמנו ואת הבית הלאומי שלנו. מהשינוי הזה לא ניתן לברוח. התמורות הללו אולי יעוררו בחלקנו גוסטלגיה ל"ארץ ישראל הישנה והנאהבת", אבל חווית ה"חד", מול קומדיץ' ישראלי מדומיין, מדורת השבט ההיא כבר לא תשוב.

"הסדר הישראלי החדש" הוא איננו נבואת זעם עתידנית – זוהי מציאות. החברה הישראלית מורכבת מארבעה מגזרים, ואם נרצה, ארבעה "שבטים" מרכזיים, שונים מהותית אלה מאלה, שילכו ויתקרבו זה אל זה בגודלם, לכל שבט – מדורת השבט התקשורתית שלו, העיתונים שהוא קורא, ערוצי הטלוויזיה שהוא צופה בהם. כך, לכל שבט גם ערים משלו: תל אביב היא עיר של שבט, כפי שאום אל פאחם היא עיר של שבט. כך גם אפרת ובני ברק מהוות כל אחת עיר של שבט אחר. במדינת ישראל, המערכות היסודיות המעצבות תודעה הן שבטיות ונפרדות, וכך גם כנראה יישארו.

"הסדר הישראלי החדש" דורש מאיתנו היום לעבור מהתפיסה המקובלת של רוב ומיעוט, לתפיסה חדשה של שותפות בין המגזרים השונים בחברה הישראלית.

אני מאמין, שישנם ארבעה יסודות שעליהם השותפות הזאת מוכרחת לעמוד. הראשון, הוא בתחושת הביטחון של כל מגזר. בכך שכניסה לשותפות הזאת, אינה כרוכה בווייתור על מרכיבי היסוד של זהותו.

היסוד השני, הוא האחריות המשותפת. כאשר אף שבט אינו מיעוט, אף צד לא יוכל להימלט מגשיאה באחריות לגורלה ועתידיה של מדינת ישראל ולכלל החברה הישראלית.

היסוד השלישי הוא הוגנות ושוויון. כדי להבטיח את השותפות בינינו, יהיה עלינו להבטיח שאף אזרח אינו מופלה לרעה או לטובה.

היסוד הרביעי, רבותיי, והאמתה מכולם, הוא יצירת הישראליות המשותפת.

הדרך לכיסוסם של יסודות אלה עוד ארוכה וקשה, אבל אם נאמין שלא נגדר עלינו, אלא נועדנו לחיות יחד, נוכל לאתגר.

אני קורא היום לכולכם, התגייסו יחד אחתי לאתגר. אני שותף של כל מי שמוכן לתת את חלקו במשימה הזאת. אני כאן לשירותכם, לשירותה של החברה הישראלית כולה. רק כך, יחד ובשותפות, נוכל לחדש תקווה ישראלית.

דברי נשיא המדינה בכנס הרצליה, לקראת שנה לכהונתו, 7.6.2015, כ' בסיון תשע"ה

שאלות לדיון:

- מה האבחנה המרכזית של הנשיא ריבלין – במה שונה המציאות בישראל כיום מהעבר?
- מדוע הוא מננה את הקבוצות השונות בחברה "שבטים"?
- הנשיא ריבלין מאמין שעל מנת שתהיה שותפות אמיתית בין ה"שבטים" נדרשים להתקיים "ארבעה יסודות". בידקו מהם והאם כולם או חלק מהם מתקיימים? האם לא?

- 65 שנים עברו בין נאומו של בן גוריון לזה של ריבלין – אילו שינויים חלו בחברה על פי ריבלין?

- איפה הייתם מעדיפים לחיות, בחברה שבו גוריון ניסה לעצב או בחברה שריבלין מתאר?

- מה בעצם מציע הנשיא ריבלין שהיה פה בעוד שני דורות?

משימה

את הגישה של בן גוריון נהוג לכוונת כור היתוך, ואילו הצעתו של ריבלין קרובה יותר ברוחה למה שמכונה רב תרבותיות. בידקו בוויקיפדיה מה המאפיינים של כל גישה ומהם החסרונות והיתרונות?

האם הייתם רוצים לנור במדינה שבה כולם "דומים מאוד"? הסבירו את עמדתכם? מהו היתרון ומהו החיסרון במדינה שכזו?

לכל אחד דעה משלו

במקור הבא ממדרש תנחומא, מצוטטת הלכה שלפיה יש לברך ברכה מיוחדת כשרואים המון של בני אדם. בהמשך מובא הסבר לברכה ולמורכבות האנושית המגוונת. ההסבר נשען על שיחה שמשה רבינו עם אלוהים, שיחה העוסקת במינוי יורש למשה, לאחר שימות:

" [אדם הרואה] אוכלסין הרבה [המון] של בני אדם אומר: 'בין'ר חכם הרזים'.

כשם שאין פראצופותיהם [של בני אדם] שוין [דומים] זה לזה – כך אין לדעתם שוין זה לזה, אלא כל אחד ואחד יש לו דעת בפני עצמו. [...]

דוע כך שהוא כך, [שהרין] משה [ריבין] מבקש מן הקדוש ברוך הוא בשעת מיתתו ואומר לפניו: "ריבנו של עולם! גלוי וידוע לפניך דעתם של כל אחד ואחד ואין בשל [בין] בןיך [שדעתם] דומה זה לזה, כשאני מסתכל מחוץ [עורב אותם], בבקשה ממך! אם בקשת [אתה רוצה] למנות עליהם מנהיג [במקומי] – מנה עליהם אדם שיהא סובל לכל אחד ואחד מפני דעתו".

מדרש תנחומא, פרשת פינחס, סימן י

שאלות לדיון:

- הטקסט ממדרש תנחומא רואה מצד אחד "ברכה" בגיוון (ואפילו מברך על כך את האל), ומצד שני מצטט את משה המתאר מישהו שידע לסבול את השוני והגיוון הזה. האם לדעתכם המדרש שקראתם בעד גיוון?

- למה הגיוון הוא "סבל"?

- מדוע, לפי המדרש, יש לברך על כך? האומנם יש בכך ברכה לדעתכם?

- דמיינו שיחה בין שלושה: בעל המדרש, בן גוריון והנשיא ריבלין – במי יתמוך בעל המדרש, בנשיא או בראש הממשלה הראשון? (בשניהם)?

- באף אחד?

- בדעתו של מי מהשלושה אתם תומכים?

- האם דעתו של מישהו מהם מרגיזה אתכם? נמקו.

האזינו לשיר | כתונת פסים

ביצוע: אומני ישראל

מילים: מאיר אריאל

לחן: ארקידי דוכין

לפני כמה וכמה שנות אלף

נפרדנו אני ואחי.

הוא לכיוון של הקרירים האלה

אני לדרום מזרחי.

יובלות על יובלות לא התראנו

ופתאום נפגשנו כאן.

לא הכרנו, כל כך השתננו,

טוב שהשארנו סימן.

מה הם עשו לך אתה בכלל לא דומה לי,

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.

אתה לא ראה כל כך ישראלי,

בטח שלא תנ"כי.

בבכי צחק לי אחי.